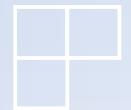


**2010**

**PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I  
PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA  
MLADIH U OSNOVnim ŠKOLAMA NA  
PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO  
FINALNI IZVJEŠTAJ**





Sadržaj:	Strana
<b>Sadržaj:</b>	<b>Strana</b>
<b>1. Sažetak projekta</b>	<b>2</b>
<b>2. Predviđene i implementirane projektne aktivnosti</b>	<b>8</b>
<b>3. Izvještaj: Osnovni trening vršnjačke edukacije</b>	<b>14</b>
<b>4. Izvještaj: Prezentacije vršnjačke edukacije</b>	<b>22</b>
<b>5. Izvještaj: Napredni trening vršnjačke edukacije</b>	<b>32</b>
<b>6. Izvještaj: Radionica za nastavnike i pedagoge</b>	<b>40</b>
<b>7. ANEXI</b>	<b>44</b>



Asocijacija XY je od 2008 godine implementirala različite aktivnosti u cilju uspostavljanja pozitivnog ambijenta za multisektorski pristup u prevenciji nasilja. Prve aktivnosti su započete u saradnji sa osnovnim školama i Općinom Novo Sarajevo, gdje smo na okruglim stolovima i panel diskusijama ponudili prijedloge i sugestije o tome kako bi saradnja Asocijacije XY i ovih institucija na najbolji način odgovorila na sve veće potrebe za prevencijom nasilja među mladima.

## Sažetak projekta



## O programu vršnjačke edukacije asocijacije XY

Asocijacija XY već osam godina radi na poboljšanju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava mlađih ljudi, najviše kroz njihovu edukaciju, ali također i kroz edukaciju nastavnika, pedagoga i drugih profesionalaca koji rade sa mlađima. Pozitivna praksa koja je proistekla iz mnogih projekata koje smo implementirali u toku zadnjih 8 godina dovela nas je do zaključka da su mnogi problemi međusobno povezani, stoga rješavanje jednog sa sobom povlači rješavanje i drugog problema. Primjer su rizična ponašanja u kontekstu seksualnog ponašanja, koja su često pod utjecajem upotrebe alkohola. Mladi koji koriste alkohol, pod utjecajem istog lakše pristaju na rizična ponašanja nego što je to slučaj sa onim mlađim ljudima koji ne koriste alkohol. S tim u vezi, neophodno je u edukaciju mlađih uključiti obje komponente (alkohol i rizična ponašanja), jer kako smo već primjetili, problemi su usko povezani. Slično je i sa nasilnim oblicima ponašanja. Mladi ljudi će pod utjecajem pritiska vršnjaka, alkohola ili neke druge psihoaktivno supstance lakše pristati na nasilno ponašanje nego što bi to trijezni uradili. I u ovom slučaju je neophodno povezati obje komponente, što je bio slučaj i sa ovim projektom. Obzirom na raznovrsnost riziko-faktora koji doprinose pojавama nasilja, lako je zaključiti koliko je važno učešće svih relevantnih organizacija, institucija i pojedinaca koji mogu odgovoriti na sve rizike, sve faktore koji doprinose nasilju, i ukoliko to uspjemo, možemo govoriti o multisektorskome pristupu u prevenciji, ali i o rješavanju nasilja. Vođeni ovim saznanjima, program edukacije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i zdravim životnim stilovima kontinuirano smo unaprjeđivali odgovarajući na novonastale potrebe mlađih ljudi. Tako je širok spektar edukativnih modula vršnjačke edukacije Asocijacije XY proširen sa novim temama kao što su: gender, razlike vrste nasilja, zloupotreba alkohola i droga. Na taj način omogućeno je da mlađi ljudi u školama dobiju edukaciju koja odgovara na njihove stvarne potrebe i koja sadrži provjerene i kvalitetne informacije.

U našem školskom sistemu još uvijek ne postoji predmet seksualna edukacija i nasilje, tako da program vršnjačke edukacije pokušava da popuni prazninu u znanju mlađih ljudi kada su u pitanju ove i mnoge druge teme.

## Sažetak projekta

Asocijacija XY je od 2008 godine implementirala različite aktivnosti u cilju uspostavljanja pozitivnog ambijenta za multisektorski pristup u prevenciji nasilja. Prve aktivnosti su započete u saradnji sa osnovnim školama i Općinom Novo Sarajevo, gdje smo na okruglim stolovima i panel diskusijama zajedno sa učesnicima došli do ideja i zaključaka kako bi saradnja Asocijacije XY i ovih institucija na najbolji način odgovorila na sve veće potrebe za prevencijom nasilja među mlađima.



U našem školskom sistemu još uvijek ne postoji predmet seksualna edukacija i nasilje, tako da program vršnjačke edukacije pokušava da popuni prazninu u znanju mladih ljudi kada su u pitanju ove teme.

S tim u vezi, u okviru ovog projekta mladi ljudi iz četiri osnovne škole su prošli sveobuhvatni program vršnjačke edukacije u cilju poboljšanja njihovih zdravih životnih stilova i dugoročnije gledano, smanjenja nasilja. Ovo posljednje je posebno značajno imajući u vidu evidentni porast nasilja među vršnjacima u Kantonu Sarajevo.

Kroz implementaciju projekta dosta smo pažnje posvetili multisektoralnom pristupu u rješavanju problema nasilja među vršnjacima, promociji zdravih životnih stilova kod mladih ljudi te jačanju tzv. pozitivnog vršnjačkog pritiska koji može biti dobar primjer pozitivne prakse u prevenciji nasilja. Veoma važan elemenat ovog projekta jeste otvorena komunikacija između osoblja Asocijacije XY i osnovnih škola uključenih u ovaj projekt. Uzmememo li u obzir činjenicu da škole pored ovoga, implementiraju mnoge druge projekte, svojevrsan izazov je bio organizovati prezentacije za sve osme i sedme razrede u ove četiri škole. Smatramo da je saradnja Asocijacije XY sa predstavnicima općine i predstavnicima škola ovim projektom dodatno unapređena, čemu je doprinjela upravo adekvatna komunikacija koja je bila konstantna. Škole su ponudile maksimalnu podrku u organizaciji prezentacija vršnjačke edukacije i zbog toga, edukatori vršnjaka su uspjeli da ispoštuju vremenske okvire definisane projektom.

Važno je kontinuirano raditi na unaprjeđenju saradnje između predstavnika općina, roditelja, nastavnika, mladih ljudi, vladinih i nevladinih organizacija te prijateljskog centra za mlaade. Samo tako možemo pristupiti sveobuhvatnom pristupu u zadovoljavanju zdravstvenih potreba mladih ljudi i smanjenju većeg broja rizikofaktora koji doprinose pojavi loših životnih navika kod mladih ljudi.

Tako je nastao projekt „*Prevencija vršnjačkog nasilja i promocija zdravih životnih stilova mladih u osnovnim školama na području Općine Novo Sarajevo*“. Osnovni cilj projekta bio je educirati mlaade ljude i pozitivno uticati na podizanje svijesti, educirati osoblje osnovnih škola te uspostaviti saradnju Općine Novo Sarajevo, četiri osnovne škole sa područja ove općine i Asocijacije XY. Projekat je za ciljne grupe imao mlaade ljude, učenike 8 razreda osnovne škole te nastavno i pedagoško osoblje iz slijedećih škola:

-  **Osnovna škola Grbavica 1**
-  **Osnovna škola Hrasno**
-  **Osnovna škola Pofalići**
-  **Osnovna škola Velešički heroji**



Svrha projekta je da se učenici osmih razreda četiri (4) osnovne škole sa područja Općine Novo Sarajevo educiraju o zdravim stilovima života i prevenciji nasilja. To smo uradili metodom vršnjačke edukacije, gdje su dobro obučeni mladi ljudi prenjeli informacije i znanje na svoje vršnjake. Inače, vršnjačka edukacija je vrlo razrađen i opšteprihvaćen metod rada sa mladim ljudima, što se pokazalo tačnim tokom implementacije i ovoga projekta.

Kako bi se formirao tim edukatora vršnjaka u okviru četiri osnovne škole koje su uključene u projekt, sproveli smo obuku po pet učenika iz svake od ovih škola. Regrutaciju nismo uradili koristeći vječe učenika, već smo školama dali instrukcije kako da profiliraju potencijalne edukatore te dali sugestije koje je osoblje škola ispoštovalo, što se na kraju pozitivno odrazilo na samo održavanje treninga i broj učesnika na treningu koji je ostao konstantan.

Nakon procesa regrutacije, učenici su prošli šestodnevnu obuku o različitim temama iz oblasti zdravih stilova života i njihovog uticaja na prevenciju nasilja među mladim ljudima. Obuka je kompletirana nakon trodnevног follow-up treniga gdje su mlađi ljudi dobili i certifikat čime su stekli zvanje edukatora vršnjaka. Na ovaj način ispoštovani su međunarodni standardi vršnjačke edukacije koji nalažu da mlađi koji prođu osnovni šestodnevni trening, urade nekoliko praktičnih prezentacija u školama te nakon toga prođu završni(napredni) trodnevni trening nakon kojeg postaju certificirani edukatori vršnjaka.

Ovim projektom, četiri osnovne škole, ali i Asocijacija XY su bogatiji za 20 novih edukatora vršnjaka koji imaju znanje i vještine neophodne da iste prenose na svoje vršnjake. Ova grupa mlađih ljudi od sada će biti uključena u različite edukativne programe, kako u svojim školama, tako i u različitim projektima koje implementira Asocijacija XY.

U zajedničkom timu sa trenerima Asocijacije XY, edukatori vršnjaka su implementirali prezentacije u svojim školama. Očekivani rezultat je bio održane 32 prezentacija vršnjačke edukacije, gdje je planirano da najmanje 960 učenika iz šest osnovnih škola sa područja Općine Novo Sarajevo bude educirano o zdravim stilovima života kod mlađih ljudi i prevenciji nasilja. U konačnici, urađene su 34 prezentacije, tj. dvije prezentacije više nego je planirano projektom, a tome je doprinjeo entuzijazam mlađih ljudi koji su svoje slobodno vrijeme, ali i vrijeme koje su trebali iskoristiti za svoje školske obaveze, posvetili održavanju prezentacija i treninga vršnjačke edukacije.

Istovremeno sa edukacijom mlađih ljudi, održana je radionica sa pedagozima i nastavnicima iz istih škola. Naime, tri nastavnika iz svake škole su prisutvovali jednodnevnoj radionici koju smo održali u prostorijama Općine Novo Sarajevo, a koja je tematski obradila teme kao što

**U zajedničkom timu  
sa trenerima  
Asocijacije XY,  
edukatori vršnjaka  
su implementirali  
prezentacije u  
svojim školama.  
Očekivani rezultat je  
bio održane 32  
prezentacija  
vršnjačke edukacije,  
no edukatori  
vršnjaka su uradili  
dvije prezentacije  
više, pa su kao  
konačan rezultat  
održane 34  
prezentacije.**



su specifičnosti adolescencije, bullying i ostali oblici nasilja među vršnjacima, značaj promocije zdravih stilova života kod mlađih ljudi i uticaja istih na prevenciju nasilja, te multisktorska saradnja Asocijacije XY, škola i ostalih relevantnih organizacija i institucija u radu sa mlađima. Ove teme, neupitno će im pomoći da steknu znanje i vještine koje će moći primjenjivati u svakodnevnom radu sa svojim učenicima.

U pojedinim školama smo pored pomenutih aktivnosti implementirali i okrugle stolove o značaju promocije zdravih stilova života kod mlađih ljudi i uticaja istih na prevenciju nasilja. Učesnici su bili predstavnici lokalne zajednice, Vijeća roditelja i učenika i nastavnici. Fokus okruglih stolova je bio značaj primjene multisectoralnog pristupa u rješavanju problema nasilja te potrebe uvezivanja i aktivnog učešća različitih subjekata koji imaju uticaj na zdravlje mlađih: lokalna vlast, škole, roditelji, nevladine organizacije, prijateljski centar za mlađe.

### Trajanje projekta:

Projekat je implementiran u predviđenom vremenskom okviru od 5 mjeseci. Postojala su manja odstupanja u početku aktivnosti, no saradjom sa školama i predstavnicima općine, sve je rješeno na najbolji mogući način. Sa aktivnostima smo počeli u januaru, a posljednju projektnu aktivnost smo implementirali u aprilu 2010.

**Lokacije projekta:** Projekt je implementiran na području Općine Novo Sarajevo i to u četiri osnovne škole, mada smo neke aktivnosti implementirali u prostorijama Općine Novo Sarajevo.

### Korisnici projekta (ciljne grupe):

#### *Primarni korisnici*

Mlađi ljudi (13 - 14 godina) u četiri osnovne škole Općine Novo Sarajevo  
Predstavnici Vijeća učenika u četiri osnovne škole Općine Novo Sarajevo  
Nastavnici i pedagozi u četiri osnovne škole Općine Novo Sarajevo

#### *Sekundarni korisnici*

Direktori osnovnih škola  
Predstavnici Vijeća roditelja i nastavnika  
Predstavnici općina

### Sveobuhvatni cilj projekta:

Mlađi ljudi, nastavnici i pedagozi iz četiri osnovne škole Općine Novo Sarajevo su informisani o značaju i ulozi zdravih stilova života u prevenciji nasilja kod mlađih ljudi.



## Specifični ciljevi projekta:

1. Povećati znanje i vještine mladih ljudi o sprovođenju edukacije o prevenciji nasilja i promociji zdravih stilova života u četiri osnovne škole Općine Novo Sarajevo.
2. Povećati znanje nastavnika i pedagoga o prevenciji nasilja i promociji zdravih stilova života kod mladih ljudi.
3. Povećati svijest i informiranost roditelja, nastavnika, lokalne zajednice i mladih ljudi o značaju primjene multisektoralnog pristupa kod prevencije nasilja i promocije zdravih stilova života



U periodu od januara do aprila 2010. godine, Asocijacija XY u saradnji sa osnovnim školama i predstavnicima Općine Novo Sarajevo, implementirala je sve aktivnosti opisane projektom.

Projektom smo dobili 18 novih treniranih i kreativnih mladih vрšnjačkih edukatora. Program edukacije je prošlo 16 nastavnika i pedagoga iz škola u kojima smo implementirali program vрšnjačke edukacije.

Prezentacije vрšnjačke edukacije 640 učenika 7 i 8 razreda osnovne škole. U toku edukacije, kod učesnika je mjereno znanje učesnika prije i poslije svake prezentacije, a o rezultatima ovih mjerena više informacija možete potrežiti u izvještaju sa prezentacija-strana 22.

# Predviđene i implementirane aktivnosti



## Aktivnosti projekta

U periodu od januara do aprila 2010 godine, Asocijacija XY u saradnji sa osnovnim školama i predstavnicima Općine Novo Sarajevo, implementirala je sve aktivnosti opisane projektom. To su:

- Redizajn modula vršnjačke edukacije
- Regrutacija potencijalnih edukatora vršnjaka
- Osnovni trening vršnjačke edukacije
- Follow up trening vršnjačke edukacije
- Trening za pedagoge i nastavno osoblje
- Prezentacije u osnovnim školama
- Supervizija prezentacija vršnjačke edukacije
- Početno i završno istaživanje znanja, stavova i ponašanja mladih

U nastavku ovoga dijela izvještaja definisat će se što je planirano projektom i što je postignuto u toku implementacije ovih aktivnosti:

### Priprema i prilagođavanje modula za rad u osmim razredima osnovnih škola

#### **PLANIRANO:**

Postojeći edukativni modul Asocijacije XY o zdravim stilovima života te prevenciji nasilja među mlađim ljudima će se prilagoditi ciljnoj grupi projekta te broju prezentacija koje će se sprovesti. Ovaj edukativni modul će se koristiti kao radni materijal na treningu za vršnjačke edukatore a po njegovom završetku će se podijeliti i svim edukatorima koji uspješno završe trening. Novoobučeni edukatori vršnjaka će ovaj modul koristiti u svom daljem radu.

#### **POSTIGNUTO:**

Kombinacijom četiri multimedijalna interaktivna modula, kreirali smo dva jedinstvena modula koja smo koristili u toku izvođenje prezentacija u osnovnim školama. Module smo prethodno testirali sa učenicima osnovnih škola, te su komentari učesnika definisali izmjene u modulu, što je u konačnici doprinjelo tome da moduli budu zanimljivi i prilagođeni specifičnim potrebama mladih ljudi u osnovnim školama.



## Regrutacija potencijalnih edukatora vršnjaka

### PLANIRANO:

Asocijacija XY je u proces regrutacije potencijalnih edukatora vršnjaka uključila nastavno i nenastavno osoblje, gdje su isti na osnovu definisanih profila potencijalnih edukatora vršnjaka poslali Asocijaciji XY svoje prijedloge. Kriteriji za odabir su utvrđeni pravilima vršnjačke edukacije i međunarodnim standardima, a najvažniji od njih su motivacija i želja učenika da se aktivno uključe u sam proces treniranja. Finalna selekcija je urađena komunikacijom master trenera Asocijacije XY sa pedagozima i nastavicima uključenim u projekat. Nakon regrutacije, 22 učenika iz 4 osnovne škole su regrutovani te su uključeni u osnovni trening vršnjačke edukacije. Više informacija o procesu regrutacije možete potražiti u anexu 1 (Dopis za regrutaciju potencijalnih vršnjačkih edukatora)

### POSTIGNUTO:

Ukupno 22 učenika/ice su regrutovana za učešće na osnovnom treningu vršnjačke edukacije te su uspješno završili ovaj šestodnevni trening.

## Trening edukatora vršnjaka o zdravim stilova života i prevenciji nasilja (šest dana)

### PLANIRANO:

Organizovaće se šestodnevni trening edukatora vršnjaka gdje će učestvovati 20 učenika/ice iz četiri osnovne škole sa područja Općine Novo Sarajevo. Treneri vršnjačke edukacije Asocijacije XY će voditi ove treninge a teme koje će se obrađivati tokom intenzivnog šestodnevног rada su: vršnjačko nasilje, seksualno i reproduktivno zdravlje adolescenata , zloupotreba psihoaktivnih supstanci, alkohola i duhana i gender.



*Edukativne aktivnosti implementirane u toku projekta*



### **POSTIGNUTO:**

Nakon završene regrutacije potencijalnih edukatora vršnjaka, ispred četiri škole na trening su došla 22 učenika. U toku svih šesta dana, koliko je trajao osnovni trening, svih 22 učesnika su učestvovala i broj je ostao konstantan.

### **Follow-up trening edukatora vršnjaka o zdravim stilovima života i prevenciji nasilja (tri dana)**

### **PLANIRANO:**

Follow-up trening će se organizovati nakon osnovnog (šestodnevnog) treninga, a njegov cilj je da učvrsti znanje i vještine mlađih edukatora vršnjaka o zdravim stilovima života mlađih ljudi te njihovom uticaju na prevenciju nasilja. Na treningu će se obrađivati iste teme kao i na osnovnom treningu, ali će se mnogo više pažnje posvetiti praktičnoj primjeni znanja te pripremi i implementaciji prezentacija.

Po završenom treningu, mlađi ljudi će dobiti certifikat koji potvrđuje da su postali vršnjački edukatori.

### **POSTIGNUTO:**

Ukupno 18 učenika koji su prethodno prošli osnovni šestodnevni trening prošli su praktične prezentacije i prijavili se za prolazak naprednog(follow up) treninga. Na naprednom treningu je prisustvovalo 18 edukatora vršnjaka te je ovaj broj ostao konstantan tokom trajanja follow up treninga. Nakon toga, svih 18 učesnika je dobilo certifikat i time su stekli zvanje vršnjačkog edukatora/ice, što je bio preduslova za njihovo uključivanje u implementaciju prezentacija vršnjačke edukacije u osnovnim školama

### **Sprovodenje prezentacija o zdravim stilovima života i prevenciji nasilja**

### **PLANIRANO:**

Nakon kompletno završene obuke, edukatori vršnjaka će sprovoditi prezentacije o zdravim stilovima života i njihovom uticaju na prevenciju nasilja u okviru svojih škola. Edukatori će raditi u mješovitim timovima sa trenerima Asocijacije XY kako bi imali priliku da učvrste svoje znanje i vještine u direktnom radu sa mlađim ljudima.

U svakom odjeljenju osmih razreda svake škole će se sprovesti po dvije (2) prezentacije vršnjačke edukacije.

### **POSTIGNUTO:**

Nakon završenog naprednog trening, a novi edukatori vršnjaka su dobili neophodno znanje i vještine da mogu da počnu sa prezentacijama vršnjačke edukacije u svojim školama. Od njih 18 koliko je prošlo napredni trening, formirana su četiri tima(tim po svakoj školi) koji su dalje, uz superviziju trenera implementirali prezentacije vršnjačke edukacije. Planirano je bilo da se urade 32 prezentacije, no edukatori vršnjaka su uradili dvije prezentacije više nego



je planirano. Obzirom da je broj učenika u svim osmim razredima osnovnih škola veoma mali u skladu sa očekivanjim projekta, polje djelovanja smo proširili i na sedme razrede osnovne škole, što je omogućilo da dosegnemo očekivane rezultate. Najmanje 640 učenika je educirano o zdravim stilovima života te prevenciji nasilja

## **Supervizija edukatora vršnjaka**

### **PLANIRANO:**

Rad novoobučenih edukatora vršnjaka će se cijelo vrijeme supervizirati od strane trenera Asocijacije XY. Mladim edukatorima će treneri pomoguti oko pripreme prezentacija ali i u toku same realizacije istih. Supervizija od strane trenera ima za cilj da se kvalitet rada edukatora vršnjaka podigne na najviši nivo te na taj način omogući da učenici osmih razreda dobiju visoko kvalitetne informacije putem vršnjačke edukacije.

### **POSTIGNUTO:**

U toku implementacije prezentacija vršnjačke edukacije, treneri Asocijacije XY su kontinuirano vršili supervizijske posjete razredima u kojima su rađene prezentacije. Cilj supervizije, pored podrške novim edukatorima, jeste da treneri naprave opservacije metodologije rada koju koriste edukatori vršnjaka, te u skladu sa eventualnim potrebama, daju određene smjernice koje bi pomenutu metodologiju unaprijedili i čitav program edukacije vršnjaka učinili zanimljivijim i kvalitetnijim.

## **Početno i završno istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju mladih ljudi kada su u pitanju zdravi životni stilovi i nasilje.**

### **PLANIRANO:**

Tim psihologa Asocijacije XY će izraditi upitnik sa pitanjima iz ove oblasti koji će se podijeliti svim učenicima osmih razreda u školama uključenim u projekt. Oni će isti upitnik ispuniti prije sprovedene edukacije i nakon sprovedene edukacije. Podaci će se obraditi i na osnovu njih će se dobiti uvid u stvarno stanje među mlađim ljudima kada su u pitanju ove teme prije i poslije edukacije.

### **POSTIGNUTO:**

Planirano je da se istraživanje radi odvojeno od prezentacija, no naknadno je dogovorenod da se istraživački upitnik formira kao pred-testing i post-testing upitnik, pa je u toj formi i popunjavan u toku prezentacija vršnjačke edukacije. Ovaj upitnik možete pogledati pod anexom 7, tj. pred-testing i post-testing upitnici. Prikupljeni su i obrađeni podaci o znanju, stavovima i ponašanju mlađih ljudi o zdravim stilovima života i nasilju, te su rezultati istraživanja prezentirani predstavnicima općine, predstavnicima škola na jednoj od aktivnosti koja je organizovana u prostorijama Općine Novo Sarajevo.



## Radionica sa nastavnicima i pedagozima o zdravim stilovima života i prevenciji nasilja kod mladih ljudi

### **PLANIRANO:**

Po pet nastavnika iz četiri osnovne škole učestvovat će na jednodnevnoj radionici o promociji zdravih stilova života kod mladih ljudi te njihovoј vezi sa prevencijom nasilja. Treneri Asocijacije XY će voditi ovu radionicu gdje će se osim povećanja znanja nastavnika poboljšati i njihove vještine prenošenja informacija mladim ljudima o ovoj oblasti.

### **POSTIGNUTO:**

Ukupno 16 nastavnika i pedagoga iz škola uključenih u projekat je prošlo jednodnevnu radionicu dizajniranu u skladu sa specifičnim potrebama projekta. Naime, Asocijacija XY insistira na multisektorskem pristupu u prevenciji nasilja i rješavanju postojećih problema nasilja, stoga je ova radionica upravo imala za cilj promociju ovakvog sveobuhvatnog pristupa prilagođenog potrebama mladih. Osoblje škola je imalo priliku da se upozna sa temama koje se obrađuju u toku prezentacija, da definišu vid podrške koji bi saradnju sa školama podiglo na veći nivo, te da ustanove kako Asocijacija XY i škole mogu zajednički pristupiti budućim programima prevencije nasilja i promocije zdravih životnih stilova. Agednu radionice i ostale administrativne dokumente možete pogledati u izvještaju sa održane radionice.



*Da bi mlada osoba postala vršnjački edukator, neophodno je da prije toga prođe kroz različite obuke i programe podizanja znanja. U toku treninga vršnjačke edukacije, mlađi ljudi se uče interaktivnom pristupu prezentiranja na različite teme, uče kako da koriste vještine komunikacije u cilju što efektivnijeg širenja znanja i informacija.*

*U period od 13.02. do 18.02.2010. godine održan je trening za vršnjačke edukatore na kojem su učestvovali učenici iz četiri osnovne škole sarajevske Općine Novo Sarajevo. Učenici koji su prisustvovali treningu su iz osnovnih škola „Hrasno“, „Grbavica 1“, „Pofalići“ i „Velešićki heroji“.*

*Trening su vodili slijedeći treneri:*

*Amina Čemernica,  
Ajla Habibija,  
Damir Zeković,  
Selma Arnaut,  
Ena Mesihović,  
Emir Kurtović,  
Adnan Čizmo*

*Dajana Cvjetković*

*Trening je rađen pod supervizojom master trenera Feđe Mehmedovića.*

## Izvještaj: Osnovni trening Vršnjačke edukacije



# Osnovni trening vršnjačke edukacije

U periodu od 13.02. do 18.02.2010. godine održan je trening za vršnjačke edukatore na kojem su učestvovali učenici iz četiri osnovne škole sarajevske Općine Novo Sarajevo. Učenici koji su prisustvovali treningu su iz osnovnih škola „Hrasno“, „Grbavica 1“, „Pofalići“ i „Velešićki heroji“.

Na treningu je prisustvovalo 22 učesnika, tj. iz svake škole je došlo po 5 učenika, dok su pojedine škola zahtjevale da taj broj bude veći, pa je iz tih škola na trening došlo 6 učenika. Trening je trajao 6 dana u prostorijama osnovne škole „Grbavica 1“. Agendu su pravili svi treneri koji su učestvovali u implementaciji treninga i obuhvatala je teme: pubertet, anatomija muškog i ženskog reproduktivnog sistema, HIV i AIDS, kontracepcija, a najveći dio treninga je obuhvatao prevenciju nasilja.



Trening su vodili treneri Amina Čemernica, Ajla Habibija, Damir Zeković, Selma Arnaut, Ena Mesihović, Emir Kurtović, Adnan Čizmo i Dajana Cvjetković i master trener Feđa Mehmedović.

## Prvi dan

Prvi dan treninga je počeo u 9 sati, svih 20 učenika je prisustvovalo treningu. Svi su se predstavili igricom ime+pridjev. Ovaj sistem učenja i zabavljanja kroz igrice je dobro prihvaćen od strane učesnika treninga. Na samom početku su utvrđena pravila i urađeno je „drvo očekivanja“, gdje su učesnici pisali svoje strahove, potrebe i očekivanja koje smo po komentarima učesnika ispunili. Timovi za „oči i uši“ su određeni u cilju što bolje koordinacije između trenera i učesnika na treningu.

Učesnici su se prvi put susreli sa pitanjem šta je to vršnjački edukator, kako treba da izgleda i šta treba da radi??? Od teorijskog dijela treninga uradili smo pubertet, anatomiju i fiziologiju muškog i ženskog reproduktivnog organa i kontracepciju što





je i predviđeno agendom. Na kraju dana smo radili **Se Se Koru**(himna vršnjačkih edukatora u BiH).

### Drugi dan



Drugi dan je počeo u 9 sati, svi učesnici su bili prisutni. Više pažnje je posvećeno vještinama vršnjačke edukacije kao i ulogama edukatora u društvu. Ponovili smo sve tematske cjeline kroz igru i učesnici su pokazali iznenađujuće znanje što nas je prijatno iznenadilo. Uradili smo igricu koja ukazuje na važnost prenošenja tačnih i konkretnih informacija i pokazali smo kako nas ljudi drugačije razumiju

bez obzira što isto govorimo. Zatim su učesnici imali prve male nastupe da se oslobole treme pred drugima. Od tematskih cjelina radili smo HIV i AIDS , gender i trgovinu ljudima gdje su učesnici pokazali spremnost da uoče stereotipe i možda promijene mišljenja i stavove. Kao i prethodni dan završili smo Se se korom.

### Treći dan

Treći dan je počeo s energizerom kao i prethodni, zatim smo ponovili sve od prethodnog dana i počeli s temom prevencije nasilja. U samom početku učesnici nisu pokazali interesovanje za ovu temu ili su je smatrali nevažnom ali kroz mnogobrojne primjere i igrice su shvatili važnost i aktivno učestvovali u diskusijama, pa moglo bi se reći da su pričali o iskustvima i više nego smo očekivali i zajedno smo došli do zaključka što je bio cilj. Zatim smo poslije ručka učesnike podijelili u 4 grupe i radili pripreme prezentacija. Nakon završenih priprema su izvodili prezentacije i dobili komentare na iste. Treneri su pokazali zadovoljstvo urađenim prezentacijama, a na kraju dana smo uradili evaluaciju cijelog dana, koja je pokazala zadovoljstvo učesnika i Se se koru.





## Četvrti i peti dan

Četvrti dan su učesnici pokazali veliku zainteresovanost i trudili su se da u svemu aktivno učestvuju što je bilo jako pozitivno. Uradili smo preostale cjeline nasilja, moj prijatelj nosi nož i šta radim kad sam ljut/ljuta?. Teme su popraćene mnogim primjerima kako životnim tako i onim iz medija. Zajedno smo gledali kratke filmove na ovu temu i diskutovali poslije. Kroz motivaciju trenera učesnici su došli do zaključka kako je rizično nositi nož kao i šta treba uraditi ako si posmatrač tuče ili bullyng-a. Zatim smo igrali igre koje jačaju timski duh i kako su se svidjele učesnicima. Učesnici su podjeljeni u 4 grupe i radili smo pripreme prezentacija onakve kave će biti u školama. Dvije grupe su prezentovale dok su druge dvije grupe to uradile peti dan. Nakon prezentacija smo se vratili na temu vještine vršnjačke edukacije kao što je predviđeno agendom i ponovili sve, te proširili mogućnosti upotrebe istih i ukazali smo na važnost korištenja tih vještina u komunikaciji sa vršnjacima.



Posebnu pažnju smo posvetili skeču kao metodi prenosa informacija i radili smo igricu kako kroz skeč reći NE. Druga polovina dana je bila predviđena za prezentacije koje traju 45 minuta, učesnicu su to ozbiljno shvatili i odlično se pripremili za prezentacije i uradili ih pred ostalim učesnicima.



Zadnji dan treninga je posvećen aktivnostima XY, obavezama edukatora kao i dužnostima trenera. Zatim smo razgovarali o forumu Asocijacije i prednostima istog u cilju održavanja svakodnevne komunikacije. Također smo imao objasnili da postoji takmičenje edukatora koji za cilj ima izbor edukatora godine u BiH. S obzirom da će prezentacije biti rađene u osnovnim školama razgovarali smo šta treba uraditi da bi priprema bila dobra, da bi uradili prezentacije i ponovili smo kako se oni trebaju ponašati da bi ih vršnjaci shvatali kao osobe koje šire pozitivne stavove i informacije. Učesnici su između sebe podijelili certifikate za tajnog prijatelja, komentari su bili odlični i pokazali su



oduševljenje što su stekli nove prijatelje i nova poznastva. Ono što je iznenadilo i trenere je činjenica da su učesnici pokazali žaljenje što se trening završava, emocija je bilo s obje strane i trening smo završili himnom **Se se kora**.

## AGENDA TRENINGA

### Dan 1

- |                    |   |
|--------------------|---|
| 09:00-09:30        | Otvaranje treninga (Dobrodoslica!) predstavljanje trenera   |
| 09:30-09:45        | Predstavljanje učesnika (ime + pridjev)   |
| <b>09:45-10:00</b> | <b>PRE-TESTING</b>  |
| 10:00-10:10        | “Kartice Imena”   |
| 10:10-10:30        | Groundrules + logistika   |
| 10:30-11:00        | Ocekivanja/ Potrebe/ Strahovi učesnika<br>Oći i uši   |
| 11:00-11:45        | Uvod u edukaciju vrsnjaka, XY<br>Kako izgleda vršnjački edukator/kako ne treba da izgleda/ponaša/ne<br><i>Ponaša(Etika vršnjačkih edukatora)+ grudvanje</i> |
| <b>11:45-12:00</b> | <b>PAUZA</b>  |



12:00-12:30 Pubertet 12:30-13:00 Anatomija I fiziologija muskih I zenskih polnih organa

### **13:00-14:00 RUČAK**

14:00-14:10 Energizer vjetar puse  
14:10-14:20 Uvod u komunikacijske vještine(vještine vršnjačke edukacije)  
14:20-14:40 Prenos informacija /crtez)  
14:40-15:00 Kontracepcija 15:00-15:15 Pauza  
15:15-15:25 Energizer: Kisa pada  
15:25-16:00 Evaluacija-meta, zatvaranje dana, pitanja i odgovori i Se se kora

### **Dan 2**

09:00-09:10 Energizer-Govor tijela  
09:10-09:15 oci i usi  
09:15-10:00 "30 sekundi slave" + komentari  
Porukice-kada sam se prvi put zaljubio/la

10:00-10:10 PAUZA

10:10-11:10 HIV i AIDS  
11:10-11:40 Pantomima "Crvenkapica", prijenos informacija u EV  
11:40-12:00 Igrica: Rukovanje  
**12:00-13:00** Gender

### **13:00-14:00 RUČAK**

14:00-14:10 Energizer  
14:10- 15:55 Trafficking  
15:55-16:00 Evaluacija, zatvaranje dana, pitanja i odgovori Se se kora

### **Dan 3**

09:00-09:10 Energizer  
09:10-09:15 Oci i usi  
09:15-10:15 Nasilje I  
10:15-10:25 Energizer  
10:25-11:25 Nasilje II  
11:25-13:00 Podjela u grupe i rad na prezentacijama  
**13:00-14:00 RUČAK**

14:00-14:10 Energizer

14:10-16:00 Prezentacije i grupni komentari Se se kora



## Dan 4

- 09:00-09:10 Energizer  
09:10-09:15 Oci i usi  
09:15-09:45 Kviz+nagrade(velika čokolada)  
09:45-10:15 Skec kao metod prezentovanja s naglaskom na skec HIV AIDS  
10:15-10:30 Skec primjeri trenera  
10:30-10:40 Pauza
- 10:40-11:40 Nasilje III  
11:40-11:50 Energizer  
11:50-13:00 Nasilje IV

### **13:00-14:00 RUČAK**

- 14:00-14:10 Energizer  
14:10-15:00 Priprema skeceva i komentari  
15:00-15:50 Triade i porukice kad sam se prvi put zaljubio/zaljubila  
15:50-16:00 Zatvaranje dana Se se kora

## Dan 5

- 09:00-09:10 Energizer  
09:10-09:15 Oci i usi  
09:15-10:00 "Kako reci NE?" igrokazi na zadane teme + diskusija  
10:00-10:15 Tehnike prezentovanja  
10:15-11:00 Sexualnost i orijentacije  
11:00-12:00 Velika ostrva  
12:00-13:00 Priprema velikih prezentacija

### **13:00-14:00 RUČAK**

- 14:00-14:10 Energizer  
14:10-15:50 Prezentacije i komentari  
15:50-16:00 Zatvaranje dana i Se se kora

## Dan 6

- 09:00-09:10 Energizer-Damirovo odbrojavanje  
09:10-09:15 Oci i usi  
09:15-09:30 Forum(edukator vršnjaka godine)  
09:30-09:45 Akcije i aktivnosti Asocijacije XY  
09:45-10:00 Energizer



10:00-10:30 Kako se pripremiti za prezentaciju u školi(piramida iz priručnika za TOT)

**10:30-10:45 Post testing**

10:45-11:00 Podjela certifikata za tajnog prijatelja

11:00-11:15 Pauza

11:15-11:30 Ocekivanja, potrebe i strahovi evaluacija postignutoga

**11:30-12:30 RUČAK**

12:30-13:00 Vrijeme je za kovertice

13:00-13:30 Zatvaranje treninga i Se se kora



Koncept preventivnog programa se zasnivao na podizanju svijesti o važnosti prevencije upotrebe nasilja u bilo kom obliku među mladima. Porast nasilja zahtjeva aktivno uključivanja društva u rješavanju problema, ali na prvom mjestu su bili programi za sprječavanje nasilja. Stoga se u sesijama za učenike dodatna pažnja posvećivala sistemu podrške od strane roditelja, nastavnika, pedagoga i policije. Mladi ljudi moraju da znaju kako da prepoznaju nasilje, eventualne posljedice, a onda i sve aktere koje mogu uključiti u rješavanje takvog problema. Prezentacije vršnjačke edukacije koje su implementirali edukatori vršnjaka upravo su se bazirale na sve navedene specifičnosti koje treba uzeti u obzir pri vođenju programa prevencije nasilja među mladima.

## Izvještaj: Prezentacije vršnjačke edukacije



## Uvod

Kao što smo već istakli u uvodnom dijelu izvještaja, projektom je planirano da u četiri osnovne škole(OŠ Hrasno; OŠ Velešići; OŠ Pofalići i OŠ Grbavica 1), edukatori vršnjaka urade 32 prezentacije za učenike 8 razreda. Nakon dva mjeseca, koliko su trajale prezentacije u osnovnim školama, uradili smo dvije prezentacije više nego je planirano. Dakle, umjesto planirane 32 prezentacije, urađene su 34 prezentacije.



Problem sa kojim smo se susreli već na prvim sastancima u školama, a na koje su nam ukazali gotovo svi nastavnici i pedagozi koji su bili uključeni u organizaciju i implementaciju programske aktivnosti, jeste mali broj učenika u 8 razredima. Projektom je planirano da 960 učenika bude uključeno u prezentacije vršnjačke edukacije, no broj koji smo mi dosegli jeste 640 učenika.(Provjeri broj) Prve procjene koje su napravili nastavnici jesu takve da u ove četiri škole, broj učenika u 8 razredima ne prelazi broj 300. Stoga su škole predložile određena odstupanja od projekta, pa smo umjesto da radimo prezentacije samo u 8 razredima osnovne škole, sa školama dogovorili i prezentacije za učenike 7 razreda. Na ovaj način smo dosegli daleko veći broj učesnika, nego je to bilo moguće samo u 8 razredima osnovne škole.



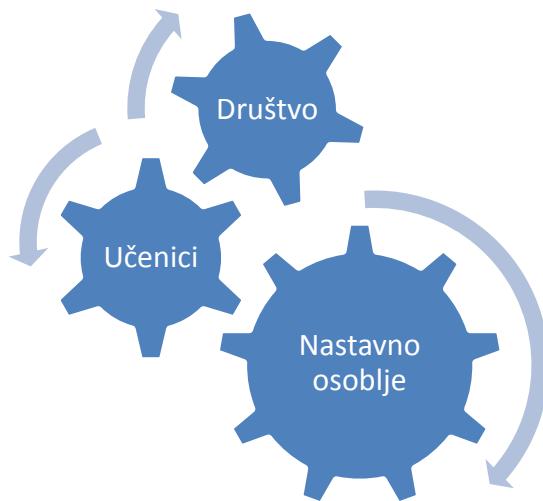
Također, nastavno osoblje je predložilo da se sa ovakvim prezentacijama krene sa još mlađim uzrastom, tako smo dobili poziv da u pojedinim školama uradimo eksperimentalne prezentacije za učenike 6 razreda što se pokazalo veoma pozitivnim, jer su se učenici brzo uključili u interakciju sa edukatorima i trenerima koji su bili uključeni u izvođenje prezentacija.

## Readizajn modula vršnjačke edukacije

Koncept preventivnog programa se zasnivao na edukaciji i programu podizanja svijesti o važnosti prevencije upotrebe nasilja u bilo kom obliku među mladima. Porast nasilja zahtjeva aktivno uključivanja društva u rješavanju problema, ali na prvom mjestu su bili programi za sprječavanje nasilja. Stoga se u sesijama za učenike dodatna pažnja posvećivala

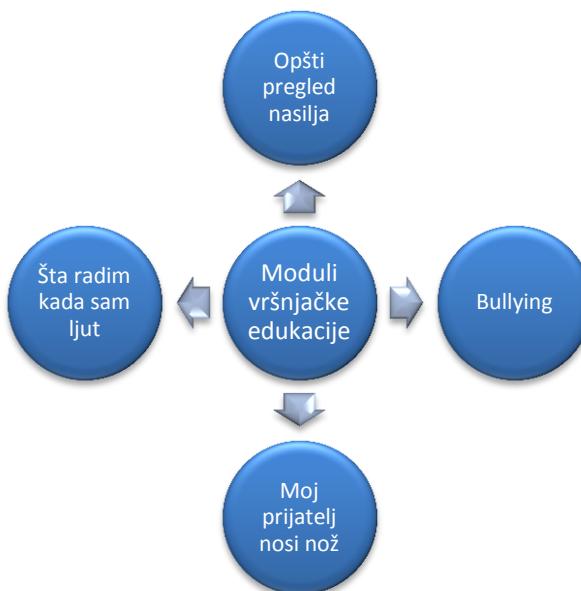


sistemu podrške od strane roditelja, nastavnika, pedagoga i policije. Mladi ljudi moraju da znaju kako da prepoznaju nasilje, eventualne posljedice, a onda i sve aktere koje mogu uključiti u rješavanje takvog problema.



*Edukativni programi Asocijacije XY su ovim projektom usmjereni na mlade ljudе, osoblje koje radi u školama sa mладима, ali i na društvo u cjelini*

S tim u vezi, Asocijacija XY je dizajnirala modul za nastavnike koji povezuje programe vršnjačke edukacije sa školama te jača saradnju škola sa prijateljskim centrom za mlade Asocijacije XY. Ovaj modul je definisao referalne veze našeg savjetovališta i škola, kako bi se u preventivne programe mogli uključiti i roditelji koji mogu zajedno sa djecom koristiti savjetodavne i druge usluge koje pruža naš prijateljski centar. Modul također jača sistem podrške mladima koji su žrtve nasilja jer nudi prijedloge i sugestije kako se učenici, nastavnici i pedagozi mogu aktivno uključiti u ovaj vid podrške.





### Šema 3.2 Moduli vršnjačke edukacije

#### Modul vršnjacke edukacije: Nasilje



Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje XY

**Modul 1-opšti pregled nasilja,** pravi pregled nekoliko oblika nasilja sa kojim se suočavaju mladi ljudi. Cilj modula je definisanje nekoliko različitih oblika nasilja, kao i podizanje svijesti o rizicima i posljedicama nasilnog ponašanja. Mladi ljudi nisu u stanju da prepoznaju odredjena ponašanja kao oblike nasilja, jer nemaju adekvatne informacije o tome šta podrazumjeva pojedini nasilni čin. Upravo iz tog razloga, ovaj modul ima za cilj postizanje onog praga znanja, neophodnog da mladi ljudi adekvatno reaguju u slučaju da su žrtve, svjedoci ili sami nasilnici. Ovaj modul predstavlja polaznu tačku za slijedeće module, jer njegove opšte informacije se u slijedećim modulima koriste za različite diskusije.

**Modul 2-Bullying, maloljetničko nasilje** Za razliku od uopštenih oblika nasilja, obuhvaćenih u modulu 1- Sesija opšti pregled nasilja, bullying podrazumjeva spektar različitih oblika ponašanja svojstvenih osnovnoškolcima i mlađim srednjoškolcima.

Ovaj modul je u direktnoj vezi sa onim koji smo napravili za nastavnike, te učenike ohrabruje da u slučaju nasilja traže pomoć od nastavnog osoblja. No i nastavno osoblje treba da zna od koga i na koji način trebaju tražiti pomoć što smo obuhvatili u modulu za njih. Oni nisu policajci, ali mogu biti spona izmedju osobe koja zlostavlja i adekvatnih mehanizama koji to mogu spriječiti.

Obzirom da je bullying prepoznat kao specifičan i učestali oblik nasilja među mladima, u ovom modulu se pravi osrvrt na nekoliko najčešćih oblika bullyinga sa kojima se susreću mladi u BiH. Modul na interaktivan način uključuje mlade u samu prezentaciju te na taj način učesnici vođeni edukatorima vršnjaka dolaze do određenih zaključaka. Moderni kanali komunikacije koje koriste mladi(Facebook, Dernek, Tweeter), sve češće se koriste za moderne oblike bullyinga koji se dešavaju daleko od očiju natavnika, roditelja, pedagoga i ostalih relevantnih lica koja bi mogla prepoznati nasilje i eventualno ga spriječiti. Ovaj modul ohrabruje mlade ljude da potraže pomoć ukoliko je ona neophodna, a također kroz različite primjere ukazuje na situacije koje će pomoći mladima da shvate kada je pomoć potrebna. Modul ukazuje i na značaj pojedinaca koji može pomoći da se zaustavi bullying. Obzirom da mladi ljudi obično nisu svjesni posljedica pojedinih oblika nasilnog ponašanja, ovaj modul pravi osrvrt i na tu tematsku oblast.

#### Bullying u školama i vezama

MODUL VRŠNJAČKE EDUKACIJE



SARAJEVO 2009

Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje XY



Moj prijatelj nosi nož!!!

-Modul vršnjačke edukacije-

Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje XY

**Modul 3- Moj prijatelj nosi nož(Knife city)** Modul je dizajniran tako da su mu ciljne grupe mladi koji nose noževe, prijatelji/prijateljice mlađica koji nose noževe, mladi koji su bili izloženi određenom riziku jer ih je napao neko sa nožem. Osnovni cilj modula je bio da ponudi odgovore na pitanje, šta mlada osoba može uraditi u slučajevima da nosi nož, da poznaje nekoga ko nosi nož i ukoliko vidi da postoji rizik da će neko upotrebiti nož.

Svjedoci smo situacije u kojoj se BH društvo nalazi, kao i činjenice da nošenje noža mladi ne smatraju kao potencijalnu opasnost. Najbolja strategija je da educiramo sve one koji mogu doći u kontakt sa tim mladim ljudima, a koji bi dalje mogli pozitivno (pozitivni vršnjački pritisak) uticati da mlada osoba prestane da nosi nož. Ovaj modul za bazira na stvaranje tzv. pozitivnog vršnjačkog pritiska sa krajnjim ciljem smanjenja broja mlađih koji nose noževe sa sobom.

Modul se sastoji iz 6 interaktivnih sesija. Cilj diskusija kojih je mnogo u ovoj prezentaciji je razgovarati o stavovima mlađih koji se tiču nošenja noževa.

Zatim u sljedećoj sesiji edukatori vršnjaka su puštali dva video klipa koji su poslužili za produbljivanje diskusije i stvaranje slike o tome šta su eventualne posljedice nošenja i upotrebe noža. Ova sesija također koristi edukatorima da ukažu na značaj prijatelja u cilju rješavanja ovog problema.

**Video 2 Knifecity:** Film počinje kao video igra u kojoj momak izlazi iz kuće sa nožem. Nailazi na momke koji mu dobacuju i dolazi do sukoba. U momentu sukoba, film koji je do tada izgledao kao video igra postaje realan film. Poenta je da se skrene pažnja na činjenicu da nošenje noža nije igra, što je krajnja poruka filma. Jedan od momaka u filmu strada zbog uboda noža, dok glavni akter odlazi u zatvor. Film na trenutak pokazuje i majku stradalog momka kako bi se u diskusiji pažnja skrenula na sve ostale koji bivaju pogodeni ovom pričom. Poenta je da se mlađima ukaže na činjenicu da kada neko upotrijebi nož, posljedicu snosi i osoba koja je stradala, kao i porodica nastradalog. Na ovaj način podižemo svijest učesnika o dubini problema nošenja i upotrebe noževa.

Sesija 4-moj prijatelj nosi nož također ukazuje na one elemente koji mogu biti znak za uzbunu, odnosno, prepoznavanje znakova koji mogu ukazati da bi „naš prijatelj“ mogao iskoristiti nož. Ova sesija daje jasne upute šta i kako uraditi ukoliko prepoznamo ipozoravajuće znakove.

**Modul 4-Šta radim kad sam ljut ili ljuta!!!**-OVAJ modul pomaže mlađim ljudima da razviju za njih najadekvatniju strategiju za menadžment bijesa i

Šta radim kad sam ljut ili ljuta!!!

-MODUL VRŠNJAČKE EDUKACIJE-

SARAJEVO 2009

Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje XY



ukazuje na specifičnosti ekspresije ljutnje kroz nasilna ponašanja, kao i mehanizme kako ih izbjegići. Modul je namjenjen svim mladim ljudima, uključujući i one koji se nasilno ponašaju. Krajnji cilj modula je smanjenje agresivnih radnji u i oko škola.

Ovaj modul zaokružuje sve naučeno u prethodna tri modula u cjelinu, tako da su sa ovim modulom edukatori vršnjaka završavaju preventivno edukativni program sa mladima u određenom razredu. Vježbe koje se nalaze u modulu, preuzete su iz novog CARE trening modula.

## Interpretacija rezultata pred-testiranja i post-testiranja znanja

Kao što je to običaj na svim prezentacijama vršnjačke edukacije Asocijacije XY, tako će i na ovim, edukatori vršnjaka mjeriti znanje učesnika prije i poslije prođenih modula. Na taj način će biti moguće pratiti eventualne pozitivne ili negativne promjene u znanju. No upitnik u svom sadržaju ima pitanja koja mjere stavove i ponašanje, tako da će biti moguće mjeriti promjene i u tom smislu.

Projekat « Prevencija vršnjačkog nasilja » podržan od strane Općine Novo Sarajevo , a u suradnji sa Asocijacijom XY počeo je sa implementacijom u februaru mjesecu 2010. godine. U samom projektu učestvovale su četiri osnovne škole sa prostora Općine Novo Sarajevo i to : O.Š. «Grbavica 1», O.Š. «Velešički heroji», O.Š. «Hrasno», O.Š. «Pofalići».

Ciljne grupe ovog projekta bili su učenici osmog razreda, kao i nastavno osoblje iz već navedenih osnovnih škola.

Cilj projekta jeste vršnjačka edukacija učenika o zdravim životnim ciljevima te njihovo uključivanje u prevenciju nasilja.

Ono što jestе važno za istaknuti, a bio je naš primarni cilj i suština projekta jeste da smo educirali dvadeset i dva učenika koji su prošli osnovni trening vršnjačke edukacije, a njih osamnaest je prošlo napredni trening i time postali vršnjački edukatori. Također je urađen i trening za nastavno osoblje i pedagoge i time smo im još više približili probleme sa kojima se susreću mlađi ljudi, a da toga jako često odrasli nisu ni svjesni.

Naš slijedeći cilj bile su prezentacije u osnovnim



školama koje su učestvovali u samom projektu, gdje su edukatori zajedno sa trenerima prezentovali svojim vršnjacima sve ono što su naučili u toku treninga vršnjačke edukacije.



U školama su sprovedene trideset i četiri prezentacije, njima je prisustvovalo šestošezdeset i šest učenika od šestog do osmog razreda.

Ono što nam je i bio cilj samih prezentacija, a to su rezultati i pokazali, jeste da smo uspijeli da podignemo svijest mladim ljudima o nasilju i o prevenciji nasilja.

Uočili smo da mladi pojedine nasilne radnje ne prepoznavaju kao nasilje (prijetnje, postavljanje slika i uvrjedljivih komentara na internetu, ogovaranja). Ovo su poražavajući podaci, jer nam ukazuju da mladi ne prepoznavaju nasilje u svojoj okolini.

Važno je da mladi nauče da prepoznaju nasilje, jer samo tako mogu adekvatno reagovati i spriječiti posljedice, to je jedan od ciljeva modula.

Definisati i objasniti različite oblike nasilja među mladima, stvoriti pozitivan vršnjački pritisak kao strategiju prevencije nasilja.

Ohrabriti mlade da traže pomoć od starijih, policije i nastavnog osoblja te da na nasilje ne odgovaraju nasiljem.

Noževi nisu cool-Poruka modula "Moj prijatelj nosi nož".

Smanjenje korištenja nasilja kao ekspresije ljutnje te davanje pozitivnih alternativa.

## PRED I POST –TESTING ANALIZA

PITANJE	Pred-testing	Post-testing	Povećanje znanja
Ako ti neko zadaje muke, najbolje da ne pokazuješ da si ljut/a uznemiren ili uplašen	20,27%	90,20%	69,93 %
Zlostavljaći najčešće odabiru mlađe i slabije osobe od sebe	76,16%	100%	23,84 %
Ako te neko naziva pogrdnim imenima to je bullying	34%	96,4%	62,4 %
Ako neko nad tobom radi bullying, najbolje da ne uzvračaš	28%	92,20%	64,2 %
Sve dok te neko ne udari to nije bullying	45,3%	96,7%	51,4 %
Samo su muškarci skloni bullyingu	69,65%	100%	30,35 %
Udaranje, štipanje, guranje, agresivan pogled, oduzimanje novca-su različiti vidovi bullyinga	79,2%	100%	20,8 %
Bullying se ne dešava u školi	37,6%	91,17%	53,57 %
Ukoliko si u vezi, momak ima pravo vršiti pritisak na teba da pristaneš na seksualni odnos	44,7%	100%	55,3 %
Ukoliko ti neko kaže da mu odeš kupiti sok, bez da te pita da li ti to želiš, to je bullying	13,7%	98,2%	84,5 %

Rezultati pre-testing i post-testing upitnika



# KOMENTAR NA REZULTATE PRED I POST TESTIRANJA ZNANJA

Ukoliko obratite pažnju na analizirane pred- testing upitnike, lako je zaključiti da su učesnici na određenim pitanjima pokazali iznenađujući veliki postotak znanja dok na drugima baš i nisu. Ono na što je njih čak i do 70 % odgovorilo tačno jesu pitanja kao "Zlostavljači najčešće odabiru mlađe i slabije od sebe?", ili " Udaranje, štipanje, guranje, agresivan pogled, oduzimanje novca – su različiti vidovi bullyinga ?".

Što nam pokazuje koliko su oni u suštini upoznati sa samim problemom bullyinga, odnosno nasilja uopšte i šta za njih predstavlja nasilje.



Ono što jeste bilo poražavajuće jeste činjenica da su mlati na samom početku prezentacija bili nesvjesni koliko oko njih ima bullyinga i da su nažalost jako često i sami žrtve a da toga nisu ni svjesni.

“ Ukoliko ti neko kaže da mu odeš kupiti sok , bez da te pita da li ti to želiš, to je bullying?” Samo 13 % učesnika na prezentacijama u pred- testingu znanja je odgovorilo tačno.

Ono što jeste jako važno za istaći jeste da su pitanja na testinima jako dobro formulisana i prilagođena što se moglo vidjeti i po rezultatima post – testinga, glavni problem jeste bio nedostatak informacija kod učesnika, što se promijenilo kroz prezentacije.

Kada uporedo gledamo pre i post – testing znanja kao i odgovore na pitanja možemo vidjeti jako veliko povećanje znanja. Tako da na pitanje da li treba da reaguješ ako ti neko zadaje muke znanje se povećalo čak

70 %, što je nevjerojatan napredak.

Također kada se osvrnemo i na pitanja tipa da li je nasilje zavisno o polu sa 69 % odgovora na pre testingu, 100 % odgovora je tačno na post testingu znanja, što pokazuje veliki napredak i drugačije razmišljanje učesnika.

Primjetili smo i da je veliki broj njih mislio da je uredu da neko vrši pritisak na vas za stupanje u seksualni odnos ako ste u vezi sa tom osobom, čak 55 % učesnika. Ali na post testing upitnicima taj broj se drastično promijenio i 100 % učesnika je smatrao da to nije uredu.

Sve u svemu smatramo da je ovaj projekat dosta pomogao mladim ljudima koji su bili u mogućnosti učestvovati u istim, i dobili su veliki broj njima potrebnih informacija.



## EVALUACIJA

Br. pitanja	1	2	3	4	5
1.	0	0	0	3,2%	96,8%
2.	0	0	0	0	100%
3.	0	0	0	0	100%

4. Za koju temu smatrate da bi je trebalo ponovo obraditi?

Seksualno nasilje, vršnjački pritisak, podjela nasilja

5. Šta vam se najviše svidjelo na prezentaciji?

Treneri, edukator ; prijateljski pristup ; nije mi se ništa svidjelo; sve je super; ništa; dođite nam opet; korištenje multimedije ;

6. Šta vam se najmanje svidjelo na prezentaciji?

Sve je super; sve mi se svidjelo; edukator je trebao vise pričati; edukator se nije čuo dok je pričao; galama u razredu; nemiran razred;

7 Šta biste predložili u cilju poboljšanja?

Dođite nam opet; super ste; nema ništa sto bih predložila; jos jednom da pričate o nasilju; sve je super





Ukoliko pogledate analizu evaluacionih upitnika, lako je zaključiti da su učesnici zadovoljni održanim prezentacijama. Na pitanja da li su zadovoljni kako su im prezentovane određene teme 96,8 % učesnika dalo je najbolju ocjenu, dok je 3,1% učesnika dolo ocjenu 4. Ocjene od 100% smo dobili za prihvatljivost tema koje smo prezentovali kao i da smo ispunili tokom prezentacija sva njihova očekivanja. Također smo izdvojili određene odgovore koji su se ponavljali kroz evaluacione upitnike.

Također ono što je jako pohvalno za sve nas, a pokazuje da smo dobro uradili ono što smo naumili jeste spremnost učesnika za razgovor na samim prezetačnjama, što i jeste cilj vršnjačke edukacije. Željeli su podijeliti sa nama određene životne situacije u kojima su se našli i željeli čuti mišljenja edukatora o tome. Ono što je ostavilo dojam na sve nas jesu dva učenika sedmog razreda. Naime, rađena je prezentacija u njihovom razredu, tema nasilje...i jedan od učenika je ustao i rekao kako već neko vrijeme njega njegov drug iz razreda tuče i maltretira a da na to niko ne reaguje i da njemu to smeta i počeo je plakati. Ono što je njemu najteže padalo je što svi to shvataju kao šalu, i da niko nije ni pomislio da li njemu to smeta. Dječak koji je nad njim vršio nasilje mu se izvinuo pred cijelim razredom i rekao kako nije bio svjestan da njega to boli, i da to više neće nikada raditi.

Ovakve priče jesu nešto što nas još više pokreće i zbog čega imamo samo veću želju da nastavimo sa vršnjačkom edukacijom. Da mladi ljudi imaju što veći broj informacija, da znaju kako, da zaštite sami sebe. Ovo je samo jedan od primjera kojih ima previše, ali vjerujemo da svi oni imaju rješenje samo treba nači pravi način za komunikaciju sa mladim ljudima, a vršnjačka edukacija je jedan od njih.



Napredni trening je preduslov da mlada osoba, koja je prošla osnovni trening vršnjačke edukacije, proces osposobljavanja završi ovim treningom i time stekne zvanje vršnjačkog edukatora.

Na naprednom treningu je učestvovalo 18 učesnika od 20, koliko ih je ukupno bilo, s tim da jedan od učesnika treninga nije mogao doći iz opravdanih razloga. Usljedilo je naše pozitivno iznenadenje velikim odzivom što nas je potaklo da radimo na daljoj motivaciji ovih 18 učesnika treninga.

# Napredni trening vršnjačke edukacije



# NAPREDNI TRENING VRŠNJAČKIH EDUKATORA

Kao što to inače radimo, nakon osnovnog šesto-dnevnog treninga slijedi napredni trening (follow up trening) koji traje 3 dana, naravno ukoliko budući edukatori vršnjaka za to pokažu interes. I ovaj put su učesnici treninga izrazili želju da nadograde svoje vještine i znanje koje su usvojili na osnovnom treningu.

Na naprednom treningu je učestvovalo 18 učesnika od 20, koliko ih je ukupno bilo, s tim da jedan od učesnika treninga nije mogao doći iz opravdanih razloga. Uslijedilo je naše pozitivno iznenađenje velikim odazivom što nas je potaklo da radimo na daljoj motivaciji ovih 18 učesnika treninga.



***Edukatori vršnjaka sa predstnikom Općine Novo Sarajevo***

Pripremljena je agenda koja je priložena u izvještaju gdje se najveći akcenat stavlja na njihovo pripremanje prezentacija tako da bi bili što spremniji u njihovom daljem radu. Ostavljeno je i prostora za komentare na prezentacije koje su oni radili zajedno sa nama, trenerima, u svojim osnovnim školama.

Za sam početak treninga ostavljeno je prostora da naglasimo njihova očekivanja od samog treninga da bi znali na čemu još da insistiramo, koje su njihove potrebe, strahovi i sl.



## AGENDA FOLLOW UP TRENINGA

Sarajevo, 10.04.2010. – 12.04.2010.

Treneri: Mesihović Ena I Čemernica Amina

### Dan 1

Vrijeme	Aktivnost
<b>10:00-10:15</b>	Energizer
<b>10:15-11:30</b>	Drvo ocekivanja, potrebe ucesnika treninga
<b>11:30-12:00</b>	Vjestine vrsnjacke edukacije
<b>12:00-13:00</b>	Rucak
<b>13:00-13:45</b>	Priprema prezentacija (4 grupe)
<b>13:45-14:20</b>	Prva prezentacija + komentari
<b>14:20-14:55</b>	Druga prezentacija + komentari
<b>14:55-15:05</b>	Pauza ili energizer
<b>15:05-15:30</b>	Treca prezentacija + komentari
<b>15:30-16:00</b>	Cetvrta prezentacija (+ komentari)
	Zatvaranje dana, Se Se Kora

### Dan 2

Vrijeme	Aktivnost
<b>10:00-10:15</b>	Energizer
<b>10:15-11:30</b>	Istinite price na temu nasilja : sirenje spektra prica za upotrebu istih na prezentacijama
<b>11:30-12:00</b>	Priprema prezentacija
<b>12:00-13:00</b>	Rucak
<b>13:00-13:30</b>	Prva prezentacija
<b>13:30-14:00</b>	Druga prezentacija
<b>14:00-14:10</b>	Energizer ili pauza
<b>14:10-14:40</b>	Treca prezentacija
<b>14:40-15:10</b>	Cetvrta prezentacija
<b>15:10-15:25</b>	Komentari na sve 4 prezentacije
<b>15:25-16:00</b>	"Sta mi se sve moze desiti na prezentaciji i sta da radim ? "
	Zatvaranje dana, Se Se Kora



### Dan 3

Vrijeme	Aktivnost
<b>10:00-10:15</b>	Igrica : „Vruća stolica“
<b>10:15-10:40</b>	Biranje team lidera
<b>10:40-11:10</b>	Priprema grupne prezentacije "Nasilje"
<b>11:10-12:00</b>	Grupna prezentacija "Nasilje"
<b>12:00-13:00</b>	Rucak
<b>13:00-13:45</b>	Post testinzi i evaulacija treninga
	Zatvaranje dana, Se Se Kora

## ANALIZA PRED-TESTINGA

U pred-testinzima najviše netačnih odgovora je zapaženo u sljedećem pitanju: „ Ako vam neko zadaje muke, najbolje je da ne pokazuješ da si uznemiren, ljut ili uplašen.“ , ali isto tako imamo maksimalan broj tačnihodgovora na pitanje :“ Ukoliko su u vezi, momak ima pravo vršiti pritisak na svoju djevojku kako bi imali seksualni odnos?“ što nam je iznimno drago jer vidimo da smo postigli značajan napredak u odnosu na njihova mišljenja prije 6dnevnog osnovnog treninga. Što se tiče pitanja na kojem je zabilježeno najviše netačnih odgovora nam pokazuje da učesnici treninga ipak još uvijek nisu razlučili kako da se postave prema nasilniku, te za uzrok ovome pronalazimo njihovo neiskustvo, prije svega životno, što smo potvrdili kroz kasniju diskusiju s njima.

Zabilježena su i 4 netačna odgovora na pitanje :“Samo su muškarci skloni bullyingu.“. Ispostavilo se da je uzrok ovome nerazumijevanje pitanja te smo u kasnjoj diskusiji sa njima ustanovili da pitanje nisu dobro razumijeli, da su pod tim smatrali da ovo nasilje ima veće posljedice, pa smo i o tome više diskutovali u toku samog treninga.

**Tačni i netačni odgovori izraženi u procentima(Pitanja iz ovih upitnika možete pogledati u anexu 7)**

Br.pitanja	Tačni odgovori	Netačni odgovori
1.	52,94	47,06
2.	94,11	5,89
3.	94,11	5,89
4.	88,23	11,76
5.	88,23	77,76
6.	76,47	23,52
7.	88,23	11,76
8.	76,47	23,52
9.	100	0
10.	82,35	17,65



## DAN 1

Napredni trening za učenike osnovnih škola počeo je 10.04. 2010. godine u 10:00 sati u prostorijama OŠ „Hrasno“. Na treningu je prisustvovalo sedamnaestero djece iz četiri osnovne škole sa prostora Općine Novo Sarajevo.



Sam trening je započet energizerom, odnosno igricom za podizanje radne energije. Cilj energizera je ispunjen pa su se učesnici treninga razbudili i dobili volju za rad. Odmah po završetku energizera urađeni su pred-testinzi, tako da bismo mogli uporediti njihovo znanje prije naprednog treninga te znanje nakon naprednog treninga. Nakon toga, prešli smo na drvo očekivanja, da bi vidjeli kako oni doživljavaju samu edukaciju i šta žele od treninga, kakve su njihove potrebe i očekivanja i strahovi, između ostalog.

Ovo su bili ključni segmenti za nas trenere da bismo mogli znati kako što bolje skrojiti plan i program treninga te kako uskladiti sve to sa onim što smo obavezni uraditi na ovom naprednom treningu.

Ono što odlikuje svakog dobrog edukatora vršnjaka jesu vještine što je bila neizostavna cjelina i na ovom treningu poslije čega smo napravili pauzu uz ručak i sokove. Bit svakog treninga jeste da edukatori postanu samostalni i da mogu sami raditi prezentacije, kako na treningu tako i u školama. Tako da smo ih podijelili u grupe da spreme prezentacije na temu nasilja, kako kroz teorijski dio, tako i kroz skećeve naglašavajući im da upotrebe vještine koje posjeduju. Nakon završenih prezentacija treneri su davali komentare na pojedinačne prezentacije kao i lične komentare na vještine i znanje edukatora. Nakon što su se završile prezentacije mogao se primjetiti napredak svih edukatora u odnosu na osnovni trening.



Dan je završen himnom asocijacije, „Se Se Kora-om“. Možda bi bilo bitno naglasiti da je prvi dan ispunjen u potpunosti te da je sve planirano za ovaj dan po agendi i urađeno.

## DAN 2

U 10:00 sati započet je drugi dan naprednog treninga. U razgovoru sa učesnicima treninga smo shvatili da se žele međusobno bolje upoznati, i odlučili da bi igra « vruća stolica » bila savršena prilika za to. To je igrica gdje učesnici odgovaraju jedni drugima na pitanja i poštuju pravilo četiri zida, gdje sve što je rečeno, ostaje samo među njima. Na ovaj način, učesnici su se zblžili, saznali ono što ih zanima a ranije možda nisu imali priliku pitati jedni druge.



Ono što je također jako važno pri samom izvođenju prezentacija, jesu priče, primjeri koji učesnicima radionice odvlače pažnju te samu prezentaciju čine interesantnijom. Tome je posvećeno dosta pažnje da bi im se bilo što lakše snaći na prezentacijama, jer se djeca u školama mogu poistovijetiti sa tim pričama.

Baš kao i predhodnog dana, napravili smo grupe da bi mogli raditi prezentacije. Prije nego što smo odvojili vrijeme za pripremu istih, napravljena je pauza za ručak poslije čega su počele prezentacije kao i komentari trenera, odmah po završetku istih.

Razmjenjivali smo i iskustva, šta nam se sve to može desiti na prezentacijama i kako se ponašati u različitim situacijama, da bi sami učesnici treninga uvijek bili spremni na neke možda nepoželjne situacije, neočekivane i nove.

Nakon završetka drugog dana, učesnici su izrazili želju da izvedu Se Se Koru bez pomoći trenera, da bi pokazali što su to sve naučili.

### DAN 3

Posljednji dan treninga počeli smo sa igrom koja podstiče učesnike na timski rad, a to je igrica « Ostrva », u kojoj učesnici pomažu jedni drugima da što duže ostanu u samoj igri. Pokazalo se da su u tome odlični, čak i po samoj dužini igrice.



Ono što jeste usko povezano sa timskim radom i odražavanju grupe na okupu jeste team leader sistem. Tome smo posvetili posebnu pažnju i dopustili učesnicima da izaberu one učesnike treninga za koje bi oni željeli da budu njihovi team leaderi. Detaljno su objašnjene odgovornosti i zadaci team leadera. Glasanjem su odabrali četvero ljudi koji će ih predstavljati i komunicirati sa trenerima i na taj način olakšati komunikaciju sa ostatkom grupe.

Priprema svih učesnika za grupnu prezentaciju jeste nešto čemu su se oni posebno obradovali. Sa užitkom su pripremili jako sadržajnu prezentaciju, sa skećevima i jako zanimljivim pričama, te pokazali vještine koje su čak i nas trenere ostavile bez riječi.

Po završetku samog dana uradili smo post testinge i evaluaciju treninga. Nismo mogli dugo da držimo učesnike u neizvjesnosti i saopćili im sa ponosom vijest da su svi postali edukatori vršnjačke edukacije, zbog čega smo primjetili njihovu neizmjernu sreću. Njihov status edukatora vršnjaka je opravdan njihovim radom i trudom čak i u vremenskom periodu van samih treninga, što pokazuje i primjer jedne učesnice koju smo neobavezno susreli u gradu sa blokom sa treninga, kada nam je



rekla da je krenula kod druge učesnice treninga da se pripreme za sutrašnje prezentacije. Ovo je bilo veliko zadovoljstvo za vidjeti i čuti i kod nas je izazvalo veliki ponos.

Trening smo završili Se Se Korom i obećanjem svih nas da čemo se truditi da budemo što bolji, i educiramo što veći broj mladih ljudi.

## ANALIZA POST TESTINGA

Br. pitanja	Tačni odgovori	Netačni odgovori
1.	<b>8</b>	<b>8</b>
2.	<b>16</b>	<b>0</b>
3.	<b>16</b>	<b>0</b>
4.	<b>16</b>	<b>0</b>
5.	<b>16</b>	<b>0</b>
6.	<b>16</b>	<b>0</b>
7.	<b>15</b>	<b>1</b>
8.	<b>16</b>	<b>0</b>
9.	<b>15</b>	<b>1</b>
10.	<b>15</b>	<b>0</b>

Br. pitanja	Tačni odgovori	Netačni odgovori
1.	50%	50%
2.	100%	0
3.	100%	0
4.	100%	0
5.	100%	0
6.	100%	0
7.	93,75%	6,25%
8.	100%	0
9.	93,75%	6,25%
10.	93,75%	6,25%

Uočen je veliki napredak ukoliko analiziramo post-testinge učesnika follow up treninga. Na šest od ukupno deset pitanja, svi učesnici treninga su dali tačan odgovor. U tri pitanja je uočen po jedan netačan odgovor, dok je prvo pitanje napravilo zabunu među učesnicima treninga, pa je rezultat analize prvog pitanja post testinga 50%-50%.

Ukoliko uporedimo rezultate pred testinga najveći napredak je uočen na pitanjima „Sve dok te ne udare to se ne smatra bullyingom“, i „Ako neko na tebi radi bullying, najbolje je da pustiš da prođe.“, kao i na pitanju „Bullying se ne dešava u školi.“.

Možemo vidjeti kako su učesnici treninga postali svjesniji o nasilju, posebno bullyingu o kojem prije samog treninga nisu znali ništa.

## ZAKLJUČAK

Nakon tri dana, koliko je trening trajao, završene su i ponovno obrađene sve planirane tematske cijeline za ovaj trening. Učesnici treninga su zadovoljili kriterije i radili u različitim grupama prezentacije tako da bi se lakše mogli akomodirati u svom daljem radu u određenim prilikama koje im se budu nudile.

Bili su jako motivirani već na samom početku treninga, motivacija koja je dolazila od strane trenera je bilo dodatno osvježenje njima samima pa ih je potaknulo da što bolje rade svoje prezentacije i zadatke. Sve ovo je omogućilo da svih 18 učesnika treninga postanu vršnjački edukatori asocijacije XY na koje čemo moći računati bez dileme da li će određeni posao biti dobro urađen.



Njihovi komentari u pismenoj evaluaciji su bili jako pozitivni, kao npr :“Sve mi se svidjelo, ništa ne treba mjenjati.”, „Sve teme su jasno obrađene”, nekima su se najviše svidjeli treneri pa su i to napisali. Prijedlozi za našu bolju dalju saradnju bili su uglavnom da ima više sastanaka te da na njima ponovo obradimo HIV i AIDS, jer im je to već na osnovnom treningu ostala tema koja im je bila zanimljiva.

Ocjene svih vršnjačkih edukatora za trening su bile odličan (5), odnos trener-učesnik: odličan (5), prilagođenost temi : odličan (5). Ovo je bilo veliko zadovoljstvo pročitati. Još veće zadovoljstvo je da smo dobili novih 18 edukatora na koje možemo računati.

Edukatori vršnjaka koji su završili napredni trening i time stekli zvanje edukatora vršnjaka su:

1. Selvina Džaferagić
2. Emir Kaljanac
3. Mehmed Ramić
4. Matea Gotovac
5. Asja Feladžić
6. Anja Stojisavljević
7. Mirnes Begić
8. Asja Jerlagić
9. Armin Jusufrovic
10. Amila Sabljica
11. Tarik Ganibegović
12. Elma Mirvić
13. Emir Jašarević
14. Esad Tucak
15. Omar Babić
16. Tina Gotovac
17. Nejla Demir
18. Irhad Emonović



Pored edukativnih aktivnosti koje smo implementirali sa mladima, važna aktivnost na projektu jeste održana radionica za nastavnike i pedagoge četiri osnovne škole sa područja Općine Novo Sarajevo.

Trening je pored tematskog osvrta na teme kao što su: nasilje, bullying, cyberbullying, specifičnosti rada sa adolescentima imali priliku da se detaljnije upoznaju sa radom prijateljskog centra za mlade Asocijacije XY.

## Radionica za nastavnike

### nastavno osoblje



# Radionica za nastavnike i osoblje škola

Asocijacija XY je 19.02.2010. implementirala jednodnevnu radionicu za nastavnike i pedagoge iz četiri osnovne škole sa područja Općine Novo Sarajevo. Obzirom da su to škole u kojima se implementirao program vršnjačke edukacije, ova radionica je najvećim dijelom bila usmjerena na upoznavanje učesnika o programu te njihovoj ulozi u prevenciji nasilja u kontekstu projektom opisanih aktivnosti.



Učesnici su imali priliku da se upoznaju sa rezultatima istraživanja koje je sproveo CARE international u saradnji sa Asocijacijom XY. Ovi rezultati su nam bili polazna tačka za mnoge diskusije, jer su rezultati ukazali koliko mladi ne znaju šta je to nasilje, koje su mu posljedice, te kakve poražavajuće stavove imaju mladi obuhvaćeni ovim istraživanjem, jer se pokazalo da u mnogim situacijama, mladi opravdavaju upotrebu nasilja. U skladu s tim, učesnike smo upoznali sa novim pristupima u prevenciji nasilja, jer je evidentno da novi trendovi među različitim socijalnim grupama mladih zahtjevaju različite pristupe.

## Agenda radionice

Vrijeme	Aktivnost	Pojašnjenje
<b>10:00</b>	Otvaranje radionice	
<b>10:10</b>	Prezentacija CARE istraživanja	Prezatacija i diskusija
<b>10:30</b>	Generalna podjela nasilja	Prezentacija
<b>11:15</b>	Bullying	Interaktivna multimedijalna prezentacije
<b>12:00</b>	Moj prijatelj nosi nož	Interaktivna multimedijalna prezentacije i diskusija
<b>12:50</b>	Završna diskusija	
<b>13:00</b>	Podjele certifikata i zahvalnica	Zatvaranje radionice

Posebna tema radionice je bilo upoznavanje učesnika sa različitim oblicima nasilja koji se dešavaju korištenjem različitih medija uključujući mobilnu telefoniju, internet i sl. Ova tema je od posebne važnosti jer roditelji, nastavnici i pedagozi koji nemaju elementarno predznanje iz oblasti informacijskih tehnologija, teško da mogu uočiti sve češće slučajeva nasilja koji se dešavaju baš posredstvom ovih tehnologija.



Učesnicima se dopala prezentacija o prijateljskom centru za mlade, gdje su istakli kako im je jako čudno da mnogi od njih uopšte nisu znali za postojanje prijateljskog centra za mlade Asocijacije XY, pa smo manji dio radionice posvetili prezentaciji naše organizacije, naših medicinskih i nemedicinskih usluga, te našeg savjetovališta koje je na raspolaganju upravo mladima koji imaju probleme vezane za nasilje, roditelje, nastavnike, pedagoge.



*Edukatori vršnjaka izvode skeč pred učesnicima radionice*

Na ovaj način smo htjeli da predstavimo naš model multisektorskog rješavanja problema nasilja, dakle radionica za nastavnike imala je za cilj da pored identifikacije različitih oblika

nasilnog ponašanja, upozna učesnike sa strategijama prevencije nasilja koji su bili dio ovog projekta, ali i programske teme i usluga Asocijacije XY.



Učesnici radionice su pozdravili aktivnosti podržavajući također mlade edukatore u obavljanju njihovih zadataka definisanih ovim projektom. Istakli su kako žele da i drugim školama predstave ovaj program te da pokrenu inicijativu da se ovakve aktivnosti implementiraju i u

drugim školama koje se nalaze u ostalim općinama u Kantonu Sarajevo.



U toku radionice, edukatori vršnjaka su izveli tri skeča koja su opisivala šta to edukatori vršnjaka rade u školama te kakva je njihova uloga u prevenciji nasilja.



Učesnici su ponudli određene prijedloge o tome na koji način možemo unaprijediti saradnju Asocijacije XY i škola, te je jedan od prijedloga bio uvođenje tzv. „XY sekcije“ koja bi okupljala mlade ljudе koji bi kroz različite aktivnosti promovirali zdrave životne stilove i pozivali made ljudе da im se priključe.



*U ovom dijelu izvještaja možete pronaći popratnu dokumentaciju sa različitim dopisima koje je Asocijacija XY slala partnerima na projektu, agende aktivnosti, certifikati i zahvalnice, neki su od dokumenata koje ćete pronaći ukoliko detaljnije prođete kroz ovaj dio izvještaja.*

## Anexi izvještaja



## ANEX 1

To:		From:	ASOCIJACIJA XY
Fax:		Pages:	2
Phone:		Date:	05.02.2010.
Re:	<b>Regrutacija učenika za trening vršnjačke edukacije</b>		

### **POZIV ZA UČEŠĆE NA PROJEKTU: „PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MLADIH U OSNOVnim ŠKOLAMA NA PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO“**

Poštovani,

Asocijacija XY u suradnji sa opština Novo Sarajevo započela je projekat multisektoralnog pristupa u prevenciji nasilja u Kantonu Sarajevo. Vaša škola je u oktobru 2009 godine potpisala sporazum o saradnji na pomenutom projektu pa Vas ovim putem obavještavamo o aktivnostima koje slijede u narednom mjesecu.

Prvi slijedeći korak je regrutacija potencijalnih edukatora vršnjaka u Vašim školama. Dakle, na ovom projektu učestvuju četiri škole, a svaka škola mora da odredi 5 učenika koji će proći trening vršnjačke edukacije (više informacija o treningu se nalaze ispod ovog teksta). Bilo bi poželjno da u selekciji Vaših učenika odaberete 3 problematična učenika i 2 učenice koje imaju odlično vladanje. Na ovaj način želimo povezati te dvije vršnjačke grupe što može pozitivno uticati na programe edukacije koji će biti sprovedeni u Vašoj školi.

Trening će se održati u prostorijama Asocijacije XY, a datum početka treninga je 13.02.2010. godine u 09:00 sati. Trening traje 8 sati dnevno i u tom periodu učesnici će imati organizovan ručak, osvježenja i sl. Naš prijedlog je da se trening održi u kontinuitetu svih 6 dana, a to znači da bi trajao od subote do četvrtka. U tom slučaju djeca bi bila odsutna od ponedeljka do četvrtka tj. četiri radna dana. Na inicijalnim sastancima, škole su predložile (3 škole) da se trening održi u kontinuitetu od 6 dana. Obzirom na specifičnost treninga smatramo da bi najefektivnije bilo da trening uradimo u kontinuitetu. Trening se održava u prostorijama Asocijacije XY u ulici Danijela Ozme 12.

#### **AKTIVNOSTI PREDVIDJENE PROJEKTOM**

##### **Osnovni trening vršnjačke edukacije**

Škole treba da odrede pet(5) učenika koji će proći osnovni trening vršnjačke edukacije. Osnovni trening traje 6 dana (8 radnih sati dnevno). Na ovaj način Asocijacija XY poštuje medjunarodne standarde kvalitete treninga vršnjačke edukacije. U toku ovih 6 dana, učenici će dobiti osnovno znanje i komunikacijske vještine sa posebnim fokusom na interaktivni pristup kao osnovni alat u vršnjačkoj edukaciji.

Prezentacije u školama - Nakon osnovnog treninga učenici odlaze u škole i rade svoje prve prave prezentacije u školama i ovo se posmatra kao praktičan rad neophodan za prolazanje slijedeće faze u treniranju vršnjačke edukacije, a to je napredni trening.



## Napredni trening-završni trening

Nakon praktičnih prezentacija u školama, učenici sa feedbackom se vraćaju na napredni trening gdje se dodatno radi na unapredjenju znanja i vještina i ovim treningom učenici dobijaju certifikat i zvanje vršnjački educator. Ukoliko neko u toku ovog process zanemari neku od tri faze treniranja, ta osoba ne može dobiti medjunarodno priznati certifikat vršnjačkog edukatora/edukatorice.

## Prezentacije vršnjačke edukacije

Po završetku procesa treniranja, edukatori vršnjaka će u vašim školama sprovesti program edukacije učenika na temu promocije zdravlja i nenaslinih oblika ponašanja. Prije i poslije prezentacija Asocijacija XY će mjeriti znanje učesnika te će svim školama uključenim u program biti dostavljen izvještaj o eventualnom uticaju prezentacija vršnjačke edukacije na znanje i stavove mladih obuhvaćenih projektom.

## Trening za nastavnike i osoblje škola

Paralelno sa programima vršnjačke edukacije u Vašoj školi, Asocijacija XY će organizovati trening za nastavno osoblje iz škola obuhvaćenih projektom. Na ovaj način želimo napraviti vezu između nekoliko sektora uključenih u program prevencije nasilja što je inovativan pristup u prevenciji nasilja i promociji zdravih životnih stilova.

Trening za nastavnike ima za cilj da pored identifikacije različitih oblika nasilnog ponašanja, upozna učesnike sa strategijama prevencije nasilja koje će biti dio ovog projekta.

Agenda treninga će biti poslana naknadno.

Ukoliko su vam potrebne dodatne informacije molimo vas da nas kontaktirate:

**Kontakt osoba: Feđa Mehmedović, Projekt koordinator**

**033 260 763**



## ANEX 2

To:		From:	ASOCIJACIJA XY
Fax:		Pages:	1
Phone:		Date:	07.04.2010.
Re:	<b>Održavanje naprednog treninga za edukatore vršnjaka</b>		

### **ODRŽAVANJE NAPREDNOG TRENINGA ZA EDUKATORE VRŠNJAKA NA PROJEKTU: „PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MLADIH U OSNOVNIM ŠKOLAMA NA PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO“**

Poštovani,

Asocijacija XY u suradnji sa Općinom Novo Sarajevo i vašom školom implementira aktivnosti vršnjačke edukacije na temu prevencije nasilja i nasilnih oblika ponašanja među mladima. U sklopu navedenog projekta urađen je osnovni šestodnevni trening vršnjačke edukacije. Ovaj trening su prošli učenici iz četiri osnovne škole sa područja Općine Novo Sarajevo, a koji su uključeni u implementaciju projektnih aktivnosti. Osnovni šestodnevni trening je održan u prostorijama osnovne škole Grbavica 1.

U drugoj fazi projekta, učenici koji su prošli osnovni trening, počeli su sa prezentacijama vršnjačke edukacije u školama te je sada neophodno organizovati **trodnevni napredni trening** na osnovu kojeg bi svi učenici uključeni u pomenuti projekat dobili certifikate o sticanju zvanja edukatora vršnjaka. Učešće na naprednom treningu preduslov je za sticanje ovog certifikata.

Isti učenici koji su prisustvovali osnovnom treningu treba da prođu i ovaj trening, što smo predstavili na treningu za nastavnike koji je održan u sklopu ovog projekta. Napredni trening će se održati u osnovnoj školi **Hrasno** od **10 do 12.04.2010.** godine, a obzirom da će učenici izostati jedan dan sa nastave 12.04.2010. ponedeljak, Asocijacija XY će pomenutim učenicima dati opravdanje za izostanak za taj dan. Obzirom da do sada nismo znali da li ćemo imati prostorije na raspolaganju, nismo vas mogli ranije obavjestiti o terminu i mjestu održavanja pomenutog treninga. Svesni smo da je do održavanja treninga ima još samo 3 dana, no nadamo se da ćete shvatit da nismo bili u prilici da vas ranije obavjestimo i da ćete nam izaći u susret te informisati učenike o navedenim terminima i mjestu održavanja treninga.

Ukoliko su vam potrebne dodatne informacije molimo vas da nas kontaktirate:

**Kontakt osoba: Feđa Mehmedovic, Projekt koordinator**

**033 260 763**



## ANEX 3

To:	Opština Novo Sarajevo Odjel za društvene djelatnosti	From:	ASOCIJACIJA XY
Fax:			
Fax:	+387 33 492 341	Pages:	2
Phone:	+387 33 492 188	Date:	12.02.2010.
Re:	Rezervacija opštinske sale		

### **Rezervacija prostora za održavanje treninga u okviru projekta: „PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MLADIH U OSNOVNIM ŠKOLAMA NA PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO“**

Poštovani gospodine Pršeš,

Molimo Vas da nam obezbjedite opštinsku salu u periodu od 13.02. do 19.02.2010. u satnici od 08:00 do 15:00 sati radi održavanja edukacije mladih sa područja Opštine Novo Sarajevo u okviru projekta finasiranog od strane Vaše opštine.

Ovo je veoma važno obzirom da se radi o djeci uzrasta 12-14 godina(6-8 razreda osnovnih škola) i da je nastavno osoblje predlagalo neku bližu lokaciju radi smanjenja rizika prilikom dolaska djece na prvobitno dogovorenou lokaciju.

#### **AKTIVNOSTI PREDVIDJENE PROJEKTOM**

##### **Osnovni trening vršnjačke edukacije 13.02.2010-18.02.2010.**

Osnovni trening traje 6 dana(8 radnih sati dnevno). Na ovaj način Asocijacija XY poštuje medjunarodne standarde kvalitete treninga vršnjačke edukacije. U toku ovih 6 dana, učenici će dobiti osnovno znanje i komunikacijske vještine sa posebnim fokusom na interaktivni pristup kao osnovni alat u vršnjačkoj edukaciji.

##### **Trening za nastavnike i osoblje škola 19.02.2010.**

Asocijacija XY će organizovati trening za nastavno osoblje iz škola obuhvaćenih projektom . Na ovaj način želimo napraviti vezu izmedju nekoliko sektora uključenih u program prevencije nasilja što je inovativan pristup u prevenciji nasilja i promociji zdravih životnih stilova.

Trening za nastavnike ima za cilj da pored identifikacije različitih oblika nasilnog ponašanja, upozna učesnike sa strategijama prevencije nasilja koje će biti dio ovog projekta.

Nadamo se da ćete nam obezbjediti prostor za održavanje treninga mladih sa područja Općine Novo Sarajevo

Ukoliko su vam potrebne dodatne informacije molimo vas da nas kontaktirate:

**Kontakt osoba: Feđa Mehmedovic, Projekt koordinator  
033 260 763**



## ANEX 4

To:		From:	ASOCIJACIJA XY
Fax:		Pages:	1
Phone:		Date:	15.02.2010.
Re:	<b>Radionica za nastavnike i pedagoge</b>		

### **POZIV ZA UČEŠĆE NA PROJEKTU: „PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MLADIH U OSNOVNIM ŠKOLAMA NA PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO“**

Poštovani,

Asocijacija XY u suradnji sa općinom Novo Sarajevo organizuje jednodnevnu radionicu na temu multisektoralnog pristupa u prevenciji nasilja i promocije zdravih stilova života mladih u osnovnim školama. Na ovaj način želimo napraviti vezu izmedju nekoliko sektora uključenih u program prevencije nasilja što je inovativan pristup u prevenciji nasilja i promociji zdravih životnih stilova.

Radionica za nastavnike ima za cilj da pored identifikacije različitih oblika nasilnog ponašanja, upozna učesnike sa strategijama prevencije nasilja koje će biti dio ovog projekta.

Radionica će se održati u prostorijama Općine Novo Sarajevo sa početkom u 10:00 sati, a profil potencijalnih učesnika su pedagozi i nastavnici iz škola obuhvaćenih ovim projektom. Po projektu, svaka škola treba da odredi 5 osoba(pedagozi i nastavnici) koje će prisustvovati na radionicici.

Učesnici radionice će od Asocijacije XY dobiti certifikat o učešću, a planirano je da nakon završene radionice svi učesnici odu na zajednički ručak zajedno sa predstvincima Asocijacije XY i predstvincima općine Novo Sarajevo

Agenda radionice će biti poslana naknadno.

Ukoliko su vam potrebne dodatne informacije molimo vas da nas kontaktirate:

**Kontakt osoba: Feđa Mehmedovic, Projekt koordinator**

**033 260 763**



## ANEX 5

To:		From:	ASOCIJACIJA XY
Fax:		Pages:	1
Phone:		Date:	13.04.2010.
Re:	<b>Informacije o prezentacijama vršnjačke edukacije</b>		
N/R	<b>Fahrudin Zolota-stručni saradnik za obrazovanje</b>		

### **ODRŽAVANJE PREZENTACIJA VRŠNJAČKE EDUKACIJE NA PROJEKTU: „PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MLADIH U OSNOVNIM ŠKOLAMA NA PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO“**

Poštovani,

Kao što već znate, u sklopu projekta koji implemetira Asocijacija XY u saradnji sa Općinom Novo Sarajevo, ove sedmice se nastavlja održavanje prezentacija vršnjačke edukacije u osnovnim školama obuhvaćenim projektom „Prevencija vršnjačkog nasilja i promocija zdravih stilova života mladih u osnovnim školama na području Općine Novo Sarajevo“. Do sada je uradjeno 21 prezentacija, a planirano je da se do petka tj. 16.04.2010. završi 9 prezentacija, tj kompletan program od planirane 32 prezentacije. Obzirom da ste iskazali interesovanje za posjetu jednoj od škola gdje se održavaju prezentacije, s tim u vezi, želim da vas informiram o terminima održavanja prezentacija. Dakle, preostalo je da se uradi još 9 prezentacija i to u tri škole, obzirom da smo u OŠ Hrasno premašili očekivani rezultat ze jednu prezentaciju više nego je planirano projektom.

U tabeli 1.1 možete da vidite kada se u kojoj školi planiraju implementirati pomenute prezentacije vršnjačke edukacije. Također u tabeli možete da vidite u koliko sati u kojoj školi počinju prezentacije, pa se nadam da će vam ovo koristiti pri odabiru termina, ali i škole koju želite da posjetite. Prezentacije traju 45 minuta, tj. jedan školski čas.

OŠ Velešički heroji:

Utorak 13.04.2010 13:15

Srijeda 14.04.2010 13:15

Četvrtak 15.04.2010 13:15

OŠ Pofalići

Srijeda 14.04.2010. 12:15

OŠ Grbavica

Utorak 13.04.2010 11:30

Utorak 13.04.2010 12:25

Petak 16.04.2010 10:40 3 prezentacije(rade se jedna iza druge)



## ANEX 6

To:	Opština Novo Sarajevo Odjel za društvene djelatnosti	From:	ASOCIJACIJA XY
Fax:			
Fax:	+387 33 492 341	Pages:	2
Phone:	+387 33 492 188	Date:	12.02.2010.
Re:	Rezervacija opštinske sale		

### **Rezervacija prostora za održavanje treninga u okviru projekta: „PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA I PROMOCIJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MLADIH U OSNOVNIM ŠKOLAMA NA PODRUČJU OPĆINE NOVO SARAJEVO“**

Poštovani gospodine Pršeš,

Molimo Vas da nam obezbjedite opštinsku salu u periodu od 13.02. do 19.02.2010. u satnici od 08:00 do 15:00 sati radi održavanja edukacije mladih sa područja Opštine Novo Sarajevo u okviru projekta finasiranog od strane Vaše opštine.

Ovo je veoma važno obzirom da se radi o djeci uzrasta 12-14 godina(6-8 razreda osnovnih škola) i da je nastavno osoblje predlagalo neku bližu lokaciju radi smanjenja rizika prilikom dolaska djece na prvobitno dogovorenou lokaciju.

#### **AKTIVNOSTI PREDVIDJENE PROJEKTOM**

##### **Osnovni trening vršnjačke edukacije 13.02.2010-18.02.2010.**

Osnovni trening traje 6 dana(8 radnih sati dnevno). Na ovaj način Asocijacija XY poštuje medjunarodne standarde kvalitete treninga vršnjačke edukacije. U toku ovih 6 dana, učenici će dobiti osnovno znanje i komunikacijske vještine sa posebnim fokusom na interaktivni pristup kao osnovni alat u vršnjačkoj edukaciji.

##### **Trening za nastavnike I osoblje škola 19.02.2010.**

Asocijacija XY će organizovati trening za nastavno osoblje iz škola obuhvaćenih projektom . Na ovaj način želimo napraviti vezu izmedju nekoliko sektora uključenih u program prevencije nasilja što je inovativan pristup u prevenciji nasilja i promociji zdravih životnih stilova.

Trening za nastavnike ima za cilj da pored identifikacije različitih oblika nasilnog ponašanja, upozna učesnike sa strategijama prevencije nasilja koje će biti dio ovog projekta.

Nadamo se da ćete nam obezbjediti prostor za održavanje treninga mladih sa područja Općine Novo Sarajevo

Ukoliko su vam potrebne dodatne informacije molimo vas da nas kontaktirate:

**Kontakt osoba: Feđa Mehmedovic, Projekt koordinator  
033 260 763**



## ANEX 7

### Pred-testing i Post-testing upitnik

1. Ako vam neko zadaje muke, najbolje je da ne pokazuješ da si uznemiren, ljut ili uplašen.

DA NE

2. Zlostavljači normalno odabiru za maltretiranje osobe mladje, slabije i manje od sebe

DA NE

3. Ako te neko naziva pogrdnim imenima, da li je to bullying

DA NE

4. Ako neko na tebi radi bullying, najbolje je da pustiš da prođe

DA NE

5. Sve dok te ne udare, to se ne može smatrati bullyingom

DA NE

6. Samo su muškarci skloni bullyingu

DA NE

7. Uporno udaranje, štipanje, guranje, agresivni pogled, nasilno oduzimanje novca, sve su to različiti oblici bullyinga

DA NE

8. Bullying se ne dešava u školi

DA NE

9. Ukoliko su u vezi, momak ima pravo vršiti pritisak na svoju djevojku kako bi imali seksualni odnos?

DA NE

10. Ukoliko ti neko kaže da mu odeš kupiti sok, bez da te pita da li ti to želiš, da li je to bullying?

DA NE



## ANEX 8

### E v a l u a c i j a      P r e z e n t a c i j e

1. Kako biste ocijenili prezentaciju?

Ocjena: 1 (loše) 2 (zadovoljavajuće) 3 (dobro) 4 (vrlo dobro) 5(odlično)

2. Da li ste zadovoljni odnosom edukator/trener-učesnik?

Ocjena: 1 2 3 4 5

3. Da li su teme jasno obradjene i prilagodjene?

Ocjena: 1 2 3 4 5

4. Za koju temu smatrate da bi je trebalo ponovo obraditi?

Napišite svoj komentar

5. Šta vam se najviše svidjelo na prezentaciji?

Napišite svoj komentar

7. Šta vam se najmanje svidjelo na prezentaciji?

Napišite svoj komentar

8. Šta biste predložili u cilju poboljšanja?

Napišite svoj komentar